

Ірина Ціборовська-Римарович,

н.с. відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ

Щодо колекції Ф. Мікошевського НБУВ (видання друкарень, що діяли в українських землях у ХУІ - ХУІІІ ст.)

У відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ зберігається колекція Франтішка Мікошевського¹, в основу якої лягла найцінніша частина його бібліотеки. Колекція налічує 804 томи. Окремі книжки зберігаються в колекції палеотипів (11 од.), у відділі стародруків та рідкісних видань (2 од.) і у відділі картографії (3 од.). Усього в НБУВ нараховується 820 од. з бібліотеки Ф. Мікошевського. Характеристика цього масиву, що здійснюється автором статті, тим більше цікава, бо на сьогодні немає відомостей про знаходження стародрукованих видань його бібліотеки в інших книгозбірнях світу.

Бібліотека житомирського межового коморника Франтішка Мікошевського гербу Домброва² постала на Волині в останній чверті ХVІІІ ст. Створювалася вона шляхом закупів та спадку і належала шляхтичу «середньої руки». На зламі ХVІІІ і ХІХ ст. більші або менші бібліотеки були майже в кожній шляхетській оселі на Волині³. Але доля їх склалася по-різному. Ф. Мікошевський заповідав свою бібліотеку Волинському ліцею⁴. Ввійшовши до складу бібліотеки навчального закладу, вона компактно збереглася практично без втрат до кінця ХХ ст. Це дає можливість при визначенні її фонду одержати цікаві фактичні дані для різнобічних книгознавчих досліджень, зокрема до питання комплектування шляхетських бібліотек виданнями друкарень, що функціонували на теренах України у ХVІ-ХVІІІ ст. Зібрані відомості по 10-15 бібліотеках певного регіону (Волині, Поділля, Галичини тощо) змалювали б певну картину в цьому питанні. Для подібної розвідки є матеріали і в колекції Ф. Мікошевського.

З метою систематизації та аналізу матеріалу до даної теми був укладений реєстр стародруків вищезазваної колекції, виданих у друкарнях, що діяли в українських землях у ХVІ-ХVІІІ ст. Оскільки до нашого часу не збереглися ні каталоги, ні інвентарі бібліотеки чи колекції, основним джерелом були власне стародруки колекції, переглянуті *de visu*. В реєстрі видання згруповані за місцем друкування,

географічні назви подано за абеткою, в рамках однієї географічної назви - за друкуванням зі вказівкою на час їхнього існування⁵. В межах друкарень назви видань подаються за абеткою. Кожна позиція реєстру складається з таких елементів: порядковий номер видання в реєстрі; прізвище та ім'я автора; роки життя (де можна було встановити); назва твору; рік видання; формат; посилання на бібліографічні джерела⁶; сучасний бібліотечний шифр. У квадратні дужки взято відомості, подані в бібліографічних джерелах на основі змісту видань та вказівок дослідників. Трикрапка ставилася у випадках, коли в просторій назві твору випускалися фрази, що не несли суттєвої інформації про видання.

Реєстр нараховує 24 видання, що становить приблизно 3% від загального обсягу колекції. Вся ж колекція складається приблизно на 3/4 із західноєвропейських видань і на 1/4 - з книжок, видрукованих у Польщі.

Аналіз укладеного реєстру дозволяє зробити такі висновки:

1. З 24 видань у Львові надруковано 15 (ХVІ, ХVІІІ ст.), Бердичеві - 4 (ХVІІІ ст.), Замості - 3 (ХVІІ, ХVІІІ ст.), Луцьку - 1 (ХVІІІ ст.), Почаєві - 1 (ХVІІІ ст.).

2. Хронологічно видання розподіляються таким чином: ХVІ ст. - 1 видання, ХVІІ ст. - 1, ХVІІІ ст. - 22 видання.

3. Книжки друковані польською (17 вид.), ла-

тинською (6 вид.) і старослов'янською та грецькою (1 вид.) мовами.

4. Подані видання представляють тільки друкарні Волинського та Руського воєводств. Більшість з них діяли при католицьких монастирях (Бердичів, Луцьк) і католицьких навчальних закладах (Замостя, Львів). Одне видання вийшло з друкарні почаївського Успенського монастиря, який на той час прийняв унію. Одне видання було надруковане в друкарні Львівського Успенського Ставропігійського братства. У реєстрі подано чотири приватні львівські друкарні. Найбільша кількість видань походить з друкарні Львівського єзуїтського колегіуму.

5. При строкатості тематики кількісно перше місце посідають видання з історії та генеалогії, друге - філологічні видання: граматики німецької мови, граматики старослов'янської та грецької мов, праця з історії польської мови. Присутня одна математична праця та широко відоме енциклопедичне видання «Nowe Ateny».

6. Серед зазначених у реєстрі видань є рідкісні друки⁷:

- одне видання - генеалогія роду князів Свято-

полк-Четвертинських, укладена братами Франтіш-ком і Каролем Жабицькими, не зазначається у ґрунтовних бібліографічних працях К.Естрейхера та Я.Запаска і Я.Ісаєвича, що свідчить про його раритетність. Про це видання є згадки в літературі та подано передрук з луцького видання генеалогії князівського роду в праці «Heraldyka» В.В.Вельонд-ка і виданні Я.Н.Бобровича «Herbarz Polski» К.Несецького (№8)⁸;

- видання граматики німецької мови професора і ректора Лейпцизької академії Й.Х.Готшеда не значиться в жодному книгосховищі (№20);

- для повноти картини раритетності видань необхідно підкреслити, що одне видання (№1) зберігається в світі тільки в НБУВ, два видання (№4, №23) в Україні є тільки в НБУВ, два видання (№18, №24) відомі на сьогодні у світі в 2-3 прим.

7. Одержані дані доповнюють відомості про фонди НБУВ, подані в книзі «Пам'ятки книжкового мистецтва: Каталог стародруків, виданих на Україні» Я.Запаска та Я.Ісаєвича. У каталозі не зазначено наявності примірників семи видань, що є у фондах НБУВ (№ 2, 10, 11, 12, 18, 19, 22).

Примітки

¹ Відомості та згадки про колекцію Ф.Мікошевського в літературі:

Бровкін А., Шовкопляс І. Фонди Центральної наукової бібліотеки імені В.І.Вернадського: Коротка інформація. - К., 1993. - С. 16;

Иваск У.Г. Частные библиотеки в России. - СПб., 1912. - Ч.2. - С.9;

Иконников В.С. Опыт русской историографии. - К., 1892. - Т.1. - Кн. 2. - С. 943;

Колесник Е.А. Книжные коллекции ЦНБ АН УССР. - К., 1988. - С. 27-29;

Оглоблін Ол. Бібліотека Волинського лицю // Бібліол. вісті. - 1927. - №4. - С. 55;

Савенко И.Г. Библиотека университета св.Владимира // Историко-статистические записки об ученых и учебно-вспомогательных учреждениях императорского университета св. Владимира. - К., 1884. - С. 309;

Шовкопляс І.Г., Сотниченко П.А., Воробей М.А. Книжкові фонди Центральної наукової бібліотеки імені В.І.Вернадського Академії наук УРСР: Короткий огляд. - К., 1989. - С. 55-56;

Chwalewik Ed. Zbiory polskie: archiwa, biblioteki, gabinety, galereje, musea i inne zbiory pamiątek przeszłości... - Warszawa; Kraków, 1926. - Т.1. - С.56;

Danilewiczowa M. Losy dawnej biblioteki Krzemienieckiej. - Krzemieniec, 1939. - С. 8;

Radziszewski F. Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych... - Kraków, 1875. - С.36.

² *Niesiecki K.* Herbarz Polski. - Lipsk, 1824. - Т.6. - С. 409.

³ *Руссов С.* Вольнские записки. - СПб., 1809. - С. 121; *Aftanazy R.* Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. Województwo Wolyńskie. - 2-e wyd. - Wrocław; Warszawa; Kraków, 1994. - Т.5.

⁴ Центральный державный исторический архив Украины у м.Києві, ф.710, оп.1, спр.4, арк.2 зв., арк. 4 зв.; спр. 409, арк. 2; оп.3, спр. 16, арк. 36; спр. 330, арк. 108 зв.

⁵ Роки діяльності друкарень подаються за: *Drukarze dawniej Polski od XV do XVIII wieku. Zeszyt 6: Małopolska - Ziemia Ruska / Oprac. A.Kawecka-Gryczowa, K.Korotajowa, W.Krajewski.* - Wrocław; Kraków, 1960.

⁶ Бібліографія видань подається за: *Запаско Я., Ісаєвич Я.* Пам'ятки книжкового мистецтва: Каталог стародруків, виданих на Україні. - Кн. 1/2. - Львів, 1981-1984; *Estreicher K.* Bibliografia Polska. - Kraków, 1882-1951. - Т.8-34.

⁷ Джерелом відомостей про сучасне місцезнаходження примірників окремих видань була праця Я.Запаска та Я.Ісаєвича «Пам'ятки книжкового мистецтва...».

⁸ *Викторовский П.Г.* Западно-русские дворянские фамилии, отпавшие от православия в конце XVI и в XVII вв. - К., 1912. - Вып.1. - С. 244;

Niesiecki K. Herbarz Polski / Wyd. J.N.Bobrowicza. - Lipsk, 1839. - Т.3. - С. 259-272; *Wielądke W.W.* Heraldyka. - Warszawa, 1795. - Т.3. - С. 403.

Видання відсутнє в бібліографії, поданий в кн.: *[Giżcki J.] Wykaz klasztorów dominikańskich prowincji Ruskiej.* - Kraków, 1923. - Cz. 2. - С. 166-182.

Реєстр стародруків

Бердичів

Друкарня монастиря босих кармелітів (1760-1884)

1. Chodykiewicz, Klemens (1715-1797).
Historya życia cudow u uszanowania... Wincentego
Feteryusza; 1779; 8°;
ЗІ №2974; Estr. 14, 187.
Mik. 99.
2. Hajewski, Daniel.
Zbiór historyi polskiej, z przydanemi...
ciekawościami... przez profesora retoryki szkół
Winnickich...; 1780; 8°;
ЗІ №3033, 18, 18.
Mik. 614
3. Lipsius, Justus (Lips, Joost) (1547-1606).
Rozumna rada nachylonej ojczyźnie do upadku
rozumnemu obywatelowi ... to jest Justa Lipsjusza księgi
dwie o męstwie i stałości umysłu, w roku 1599... wydane...
a teraz na polski język przez X. Ignacego Omieciń-
skiego... przeniesione; 1783; 8°;
ЗІ №3207; Estr. 21, 313-314.
Mik. 341.
4. Załuski, Jozef Andrzej (1702-1774).
Objaśnienie błędom zabobonów zarażonych oraz
opisanie niegodziwości która pochodzi sądenia przez
probe pławienia w wodzie mniemanych czarownic;
1766; 8°;
ЗІ №2455; Estr. 34, 200.
Mik. 610.

Замостя

Друкарня Замойської академії (1593/94-1784)

5. Synodus Diaecesana Chelmensis...; 1717; 2°;
Estr. 30, 134-135.
Mik. 33.
6. Ursinus Leopoliensis, Ioannes (1560-1613).
Grammaticae methodicae libri IV... Cum Gratia et
Privilegio S.R.M. sub Restoratu... D. Martini Filtinowicz
Phil. Doctoris rursus in lucem edidi. - Imprimebat
Andreas Jastrzębski; 1640; 8°;
Estr. 32, 70.
Mik. 569.
7. Wiadomość ciekawa, każdemu wielce potrzebna o
skutkach i mocy zbórz, jarzyn, z rozkazu Jana
Zamojskiego przedrukowana; 1772; 8°;
Estr. 9, 407.
Mik. 600.

Луцьк

Друкарня домініканського монастиря (1787-1831)

8. Żabicy, Franciszek i Karol.
Genealogia domu Xiążat krwi ruskich Swiatopoł-
ków Czetwertyńskich; 1793; 8°;

Mik. 191.

Львів

Друкарня Львівського Успенського братства
(1586-1788)

9. Адельфотис. Грамматика доброглаголивого
еллінословенського язика; 1591; 8°;
ЗІ №22.
Mik. 258.
- Друкарня єзуїтського колегіуму (від 1760 р. -
академії, 1642-1773)
10. Chmielowski, Benedykt (ном. 1763).
Nowe Ateny, albo Akademia wszelkiej scyencyi
pelna; 1746; 4°. - Cz.2;
ЗІ №1557; Estr. 14, 172.
Mik. 16.
11. Chmielowski, Benedykt (ном. 1763).
Nowe Ateny... Część trzecia, albo Supplement; 1754;
4°. - Cz.3;
ЗІ №1881; Estr. 14, 172.
Mik. 17.
12. Drews, Jan (1645-1710).
Dywertyment z Wesolo uczonych... dystrakcyi ...
odpowiedziany przez ... Mikołaja Potockiego...; 1731; 4°;
ЗІ №1179; Estr. 15, 312.
Mik. 26.
13. Niesiecki, Kasper (1684-1744).
Korona Polska...; 1728; 2°. - T.1. - Cz.1-2;
ЗІ №1108; Estr. 23, 128.
Mik. XI.
14. Rudimenta historica, sive brevis fascilisque
methodus Juventutem orthodoxam notitia historica
imbuendi. Pro gymnasiis Societatis Jesu, auctore
ejusdem Societatis Sacerdote; 1745-1746; 8°. - Cz.1-6.
ЗІ №1539, 1578; Estr. 26, 458.
Mik. 485-487: Cz. 1, 3, 6.
15. Rudimenta geographica, sive brevis facilisque
methodus Juventutem orthodoxam notitia geographica
imbuendi. Pro gymnasiis S.J., auctore ejusdem Soc.
Sacerdote. Opusculum quintum; 1746; 8°.
ЗІ №1577; Estr. 26, 457.
Mik. 488.
16. Rzewuski, Wacław (1706-1779).
Zabawki dzieiopiskie, albo zebranie dzieow
znakomitszych: Od stworzenia świata...do Roku 1701;
1766; 8°.
ЗІ №2449; Estr. 26, 568.
- Друкарня братства св.Трійці (1713-1786)
17. Kleczewski, Stanisław.

Oposztku dawności, odmianach ... języka polskiego; 1767; 4°.

3І №2474; Estr. 19, 275.

Mik. 51.

18. Kleczewski, Stanisław.

Sarmatia europaea...; 1769 Mox post Diluvium Universale inhabitata... Demonstratur quoque Antiquitas amplitudo, idioma, res praeclare gestae, mores, forma Regiminis Gentis Scytho-Sarmato-Slavicae; 1769; 4°.

3І №2554; Estr. 19, 275.

Mik. 53.

Друкарня Антона Піллера (1772-1780)

19. Boscovich (Rudjer) Josip.

Trigonometria spherica...; [1780]; 4°.

3І №3020; Estr. 13, 288.

Mic. 10.

20. Gottsched, Jan Krzysztof (c.1700-1766).

Grammatyka niemiecka podług ustaw J.K.Gottscheda dla uczących się w Akademii Cesarsko Krolewskiej Lwowskiej zebrane... przez Josefa Skobere; 1774; 8°.

3І №2738; Estr. 17, 294.

Mik. 521.

Друкарня Павла Йосифа Гольчевського
(1736-1751)

21. Chmielowski, Benedykt (пом. 1763).

Nowe Ateny, albo Akademia wszelkiej scyencyi pełna, na różne tytuły podzielona...; 1745; 4°. - Cz.1.

3І №1519; Estr. 14, 172.

Mik. 15.

Друкарня Яна Шліхтина (1755-1770)

22. Pikulski, Gaudencyusz (пом. 1763).

Sukcess swiata czyli historia uniwersalna...; 1763; 4°;

3І №2309; Estr. 24, 275-276.

Mik. 82.

Друкарня Лукаша Шліхтина (1772-1774)

23. Siekierzyński, Michał (1743-1814).

Krajopisarstwo powszechne państw świata całego terazniejszych y dawnych...; [1773-1774]; 8°. - Cz.1.

3І №2757; Estr. 28, 17.

Mik. 511.

Почаїв

Друкарня Успенського монастиря (1735-1799)

24. Rzewuski, Wacław (1706-1779).

Mowy y Listy..., zebrane przez S.R.S.D.G.M.K.J.K. Msci; 1761; 8°.

3І №2228; Estr. 26, 564.

Mik. 89.